

rint fejlődésre érzékenyek lesznek tetteikben, hisz nem hagyhatják figyelmen kívül, hogy a bevándorlók szelekciója milyen hatásokkal bír a fejlődésben lévő országokra.

(*Devesh Kapur and John McHale [2005]: Give Us Your Best and Brightest. The Global Hunt for Talent and Its Impact on the Developing World. Washington, D. C.: Center for Global Development. 246 p.*)

Simon Réka Zsuzsanna

AZ ELITEK NYOMÁBAN

Bárki is elfelejtette volna az elitcsoportokat, hogy emlékeznünk kelljen rájuk? Címe alapján ezzel a kérdéssel is indulhatna a Mike Savage és Karel Williams által szerkesztett szociológiai kötet (*Remembering Elites*), amely friss kutatásokkal a tudományterületnek egy olyan újrt próbálja „orvosolni” 2008-ban, amely területet a szerzők állítása szerint méltatlanul elhanyagoltak a társadalomkutatók az utóbbi három évtizedben.

A cím azonban csalóka: valójában nem emlékezetről és emlékezésről van szó, ahogy ezt explicit módon ki is fejtik a szerkesztők az előszóban, hanem inkább egy helyzetleírásról és állapotfeltárásról, amelyet a kötet szociológia- és politikatörténeti tanulmányai helyeznek diakronikus-perspektivikus térbe. Geopolitikai szempontból a globális (elsősorban mégis az angolszász) világ elitjének bemutatásáról van szó, a nemzetközi jeleget a francia, a kanadai és a görög tematikájú esettanulmányok kölcsönzik a kötetnek.

A *Remembering elites* tanulmánykötet egy neves brit szociológiai folyóirat, a *Sociological Review* tematikus különszámaként jelent meg. A lap 1958 óta ad ki rendszeresen tematikus köteteket, amelyek szándékuk szerint elsősorban a kevésbé feltárt és kutatott társadalomtudományi kérdéseket vizsgálják.

A kötet szerkesztői három tematikus egység körül csoportosítják a tanulmányokat, minden tematikus egység négy-négy tanulmányban mutatja be az aktuális kérdéskört. Az első részben az elitcsoportok fogalmának meghatározása, illetve újradefiniálása áll a középpontban – történeti, illetve intézmény- és politikatörténeti kontextusban megvilágítva. A második rész a jelenlegi üz-

leti és pénzvilág vezetőinek szociológiai leírását próbálja megadni, ami csupán töredezett jelleggel sikerül. Érdekes kísérlet ennek az egységnek a második tanulmánya, amely a központi bankok vezetőinek életrajzi elemzésén keresztül rávilágít arra, hogy az angolszász és a francia pénzvilág más-más típusú oktatási intézményekben szerzett diplomát ismer el. Amíg Franciaországban az ENA, az *École Nationale d'Administration* (magyarra Államigazgatási Főiskolaként lehet lefordítani) végzettjei közül kerülnek ki a legjobban pozícionált pénzügyi szakemberek, addig Angliában az „Oxbridge”-ben, az Oxfordban vagy Cambridge-ben diplomázottak a legkeresettebbek. A harmadik részben a kulturális elit kérdése és az elitcsoportok fogyasztó szokásai kerülnek górcső alá.

A tanulmányok heterogén jellegűek, a társadalmi elitek témáját sok oldalról körüljárják, azonban egységesen illeszkednek abba a fogalmiláncba, amelyet a bevezető tanulmány határoz meg referenciapontként, amire a szerzők hivatkoznak is. A szociológia változatos adatgyűjtési és értékelési módszereivel találkozunk: klasszikus forrásfeltárás, többváltozós korrespondenciaanalízis, faktoranalízis, szociálháló-vizsgálat, fogyasztói kosarak időbeli változásának elemzése, interjúk, részt vevő megfigyelés, életrajzok és karrierutak komparatív elemzése, valamint többek között kérdőíves kutatások alapozzák meg az esettanulmányok során levont következtetéseket. Ez gazdaggá teszi a tanulmánykötetet, hiszen minden szerző az adott jelenség megvizsgálására alkalmas saját munkamódszerét alkalmazta.

A kötet tartalmának lineáris bemutatása helyett – mivel a kutatók érdeklődésének fókuszában elsősorban az angolszász üzleti világ vezetőinek bemutatása áll – a következőkben az elitekkel kapcsolatban ismertett szociológiai alaptéziseket, illetve a kulturális és oktatással kapcsolatos vonatkozásokat szeretném röviden összegezni.

John Scott tanulmánya (*Modes of Power and the Re-conceptualization of Elites*) az alapvető *definíció problémáját* törekszik megoldani: Kik is az elitcsoportok? Akiket a társadalomtudományi kutatások elhanyagoltak, és akiket a kapitalista üzleti világ bususan megjutalmazott? Magát a fogalmat számos formában alkalmazták politikusokra, vallási vezetőkre, intellektuelekre, ügyvédekre, arisztokratákra és még sikeres bűnözőkre is. A terminus technicus következetes szűkítése által John Scott arra a megállapításra jut, hogy az elitcsoportot szociológiai értelemben leginkább a

hatalom gyakorlásához kapcsolódó viszonyában lehet megragadni. Értelmezésében a döntéshozó vezetők képezik az elitet, akik a szociális hatalom valódi birtokosai, és annak a szervezetnek a csúcását képezik, amelyben tevékenykednek. A jól kereső és a tanult emberek lehetnek ugyan az elitcsoportok közvetlen segítői, azonban ebben az értelemben mégis elkülönítendőek, hiszen ők csupán kiszolgálói a döntéshozóknak. A hatalom szociológiájának felvázolásakor a szerző a klaszszikusok közül Paretóra, Foucault-ra, Bourdieure és Weberre egyaránt hivatkozik.

A *rejtőzködő elitek* csoportja külön figyelmet érdemel: ők azok, akik, a piaci populizmus ideológiáját felhasználva, önmagukat egy csoport tagjai közül valónak, „egyenlőnek” vallják, *primus inter pares*. De ez az új típusú elit – amely még az elitizmus fogalmát is elutasítja – egyaránt rendelkezik saját körében hatalommal vagy befolyással és az ebből egyenesen következő nyereséggel. Ennek a csoportnak Paul du Gay szerint a jelmondata a következő lehetne: „bárkinék, mint például Keyser Sozének* a *Közönséges bűnözők* című filmben, sikerülhet hatalmas zsákmányra szert tenni, hogyha meg tud győzni másokat arról, hogy ő tulajdonképpen nem is létezik.” (p. 81.)

A szociológia hagyomány és a téma iránti érdeklődés töredezett volta részben ebből is fakadhatott az utóbbi évtizedekben, ráadásul az elithez tartozás, nem minden esetben volt negatív konnotációktól mentes, sem társadalmi felvállalása egyértelműen előnyös.

Az angol *kulturális elit* – múzeumok és egyéb kulturális intézmények vezetői – átalakulásának vizsgálatakor kimutatják a szerzők, hogy a csoport fokozatosan pluralizálódik. Ma már nem meghatározóak azok a tényezők, amelyek korábban a kulturális irányítói posztok betöltésének a kritériumai voltak – magániskolák és neves egyetemek elvégzése, vagy a felső tízezer által frekvenciált klubok látogatása. Ugyanakkor még ma is létezik az iskolázottságon keresztül egy erős szociális háló, és például a londoni múzeumok vezetőinek nagy része azonos egyetemeken szerzett diplomát, bár nem mind kizárólagosan Oxbridge végzett hallgatói.

Az *elitek fogyasztásának* a vizsgálatakor érdekes történeti összehasonlítással találkozunk. A brit fogyasztói kosarak három időpontban történő összevetése (1961, 1981 és 2004) árulkodik arról, hogy mire költöttek a társadalom leggaz-

dagabb rétegei (jövedelem alapján a legfelső 1% és a felső 10%). Érdekeség, hogy a gyerekneveléshez és az oktatáshoz kapcsolódó költségek csak a 2004-es vizsgálat eredményeiben jelennek meg tételszerűen. Amíg az első két felmérésben a legvagyonosabb társadalmi csoportok között még találunk – természetesen alacsony számban – tanárokat és egyházi személyeket is, addig a legutolsó felméréskor a szakemberek és menedzseri csoportok szegmentálásával párhuzamosan a statisztikákban már nem jelennek meg. A tanulmány szerzői (*Shinobu Majima & Alan Warde*) egyébként kényszerből eltérnek a kötet alapideológiájától, mert szocio-ökonómiai elemzésüket, a döntéshozói szereptől függetlenül, kizárólag a vagyon és a jövedelem alapján lehetett elkészíteni.

Az angol elitcsoportok *kulturális fogyasztási szokásait* külön is vizsgálják. A kulturális tőke felhasználása terén egységes mintákat lehet felfedezni Alan Warde és Tony Benett tanulmánya szerint. Bár új információt nem hordoz a korábbi szociológia ismereteinkhez képest, a vizsgálat érdekes, mert a mélyinterjúkból levont következtetéseket ötvözi kérdőíves vizsgálatok alapján nyert tágabb szociális közegek (felső középosztály) szokásainak elemzésével.

Összességében nehéz olvasmány, és furcsán hat egy akadémiai kötet alaptéziseként egy olyan definíciót olvasni, amely szerint nem a tudás, ráadásul nem is a pénz, hanem a döntéshozói hatalom az, amit viszonyítási pontként alapul vesz az angolszász szociológia, hogy újra definiálja a társadalmi „elit” csoportját.

(*Mike Savage & Karel Williams (eds.) [2008]: Remembering Elites. Norwich: Blackwell Publishing. / Sociological Review. 295 p.*)

Benkei Kovács Balázs

RHODES-ÖSZTÖNDÍJASOK – AMERIKAI ÁLLOM OXFORDBAN

Évente 32 amerikai felsőéves egyetemista nyerheti el a Rhodes-ösztöndíjat, melynek révén 2–3 évig tanulhat Nagy Britanniában az Oxfordi Egyetemen. Nem véletlenül kerülnek a nyertesek az amerikai újságok címlapjára, ahol időn-

* A filmben Kevin Spacey amerikai filmszínész alakította (a recenzius megjegyzése).